

БИВАЛО — Ная Крапеева
НЕБИВАЛО

Букет от червени рози

Жители на старата София преди години споменаваха една вълнуваща история, разиграла се в началото на второто десетилетие на двадесетия век. Отнасяше се тя до неосъществена любов. По точно – до неосъществения брак помежду Димитрина Ковачева и Мустафа Кемал – бъдещия баща на турците.

Не малко днешни българи ще се запитат – няма Кемал Ататюрк, основателят на Турската република, непобедимият в битка пълководец, гръзкия реформатор се е влюбил в българка и е искал да се ожени за нея? И вероятно няма да повярва на разказа, докато не открият в биографията на великия турчин, че това е самата истина.

В историческите източници любовната драма е представена в съкратен вид. Аз обаче имах щастието да чуя за нея от самия по-малък брат на въпросната Димитрина – архитекта Тодор Ковачев. Той и баща ми бяха приятели от най-ранно детство. Татко го наричаше Тотьо.

Било след Балканската и Междусъюзническата войни. Тотьо бил на десетина години. Сестра му Димитрина – малко над двадесет. В дома на баща им генерал Стилиян Ковачев често гостувал османският военен аташе за балканските държави със седалище в София каймакаминът Мустафа Кемал. Впрочем той

и генералът наскоро били „кръстосвали саби“. По време на Първата балканска война мюсюлманинът участвал в десант на брега на Източна Тракия, но отоманската войска била отблъсната от пехотна дивизия на Четвърта българска армия под командването на домакина Ковачев.

В мирни дни военната вражда била загърбена. Кемал бил висок строен красив мъж с безупречни светски маниери, навършил тридесет години. Виждало се, че той проявява интерес към Димитрина. Впрочем двамата – запознали се на новогодишен бал, – тайно се срещали из българската столица – за концерт, за разходка, за вечеринка, за градската пързалка.

Из града тук-там се говорило за връзката им. Но новината не била достигнала семейството на младата жена.

Генерал Ковачев посрещал с радост интелигентния турчин, с когото водел интересни и съдържателни разговори. Неведнъж те обсъждали парламентарния ред в Царство България, към който чужденецът проявявал специален интерес.

Но отличните отношения помежду двамата военни се охладили след като Мустафа Кемал поискал ръката на Димитрина. Първият път през 1914 г. Следващият – през 1915 г., по време на Първата световна война.

Вероятно, насърчен от факта, че като членове на Тройния съюз българи и турци воюват заедно, мюсюлманинът беше възлагал при второто си предложение по-голяма надежда за по-

ложителен отговор от страна на бащата на избраната от него за съпруга девойка.

Ако е било така, то той се бе излъгал. И двата пъти отговорът на Ковачев бил: „Простете, господин Кемал. Аз Ви уважавам дълбоко. Но Вие разбирате, че български генерал не може да даде дъщеря си на турски войн.“

Бъдещият Атамюрк разбрал. И спрял да посещава дома. Димитрина се подчинява на волята на баща си. Тайните срещи били преустановени.

Дотук – нищо непознато. Случилото се напомня за отоманското владичество по нашите земи, забещало ни подобни истории, описани в песни и сказания.

Генерал Стилиян Ковачев бил представител именно на това време. Той бил роден през 1860 г. в Ямбол. Още юноша се включил в Революционния комитет на града си. Отговарял за тайната му кореспонденция. Участвал във въоръжена чета по време на Априлското въстание. Многократно рискувал живота си за свободата на България. А след Освобождението ѝ като военен самоотвержено служил във всички войни в името на нейното обединение. Не случайно към края на живота си бил удостоен с най-високото звание на Третото Българско царство – генерал от пехотата.

Но как ли се е чувствала дъщеря му Димитрина, родена в други времена? Какво ѝ е било, когато е приема решението на баща си и се е прос-

тила с любимия си? И по-късно, когато нейният Мустафа се е изявил като един от най-изтъкнатите и най-ефективните световни държавници? Дали е вярвала, че реформаторската му политика относно правата на турските жени, с която Атамюрк ги извежда от вековното им подчинено положение, е била повлияна и от връзката му с нея – модерното, образовано в Швейцария момиче, владеещо няколко езика?

За всичко това историята мълчи. А животът продължава. Димитрина се омъжва за българина Деян Деянов – заможен адвокат, родом от Панагюрище. Ражда от него три деца. Мустафа Кемал след загубата на Османската империя в Първата световна война въстава срещу окупационните сили на победилата Антанта и повежда сънародниците си в борбата им за независимост. Създава светската Турска република. Поел цялата власт в ръцете си, той провежда радикални реформи в новоучредената държава, скъсвайки с феодалната изостаналост на бившата империя и с дълбоко религиозния ѝ характер.

Увлечен в битки и борби, Кемал Атамюрк не забравил Димитрина. Като държавен глава на Турция той наредил на посолството си в София всяка година на рождения си ден българската му възлюбена да получава букет от червени рози. В знак на уважение към нея те трябвало да бъдат занесен в дома ѝ лично от посланика или от заместника му. Заръката съдържала изискването цветовете да бъдат поднасяни и след евен-

туална смърт на президента до самата кончина на някогашната му избраница.

Турското посолство коректно изпълнявало желанието на великия си държавник. На рождения ден в определения час Димитрина получавала букета. Само че след 9 септември 1944 г. – шест години след смъртта на Ататюрк, – нещата корено се променили. Като депутат от Двадесет и петото народно събрание адвокатът Деянов получил от Народния съд петнадесетгодишна присъда. Цялото му имущество било конфискувано. Семейството му останало без дом и средства. Приятел го подслонил в две мизерни табански стаички.

Така че турският висш дипломат бил принуден да се катери с букета от рози по тесни стълби, да почуква на врата без звънец, за да изпълни волята на покойния Кемал Ататюрк.

През живота си той бе имал много връзки с жени.

Твърди се обаче, че единствената снимка, намерена след смъртта му сред личните му вещи, е била на Димитрина Ковачева.

За малкия свят

Тази история е твърде невероятна. Но тя действително се случи. В Хамбург. В началото на седемдесетте години на миналия век.

Младата жена от България стажуваше като стипендиантка на международна организация в огромния Института за риболовно дело, разположен в предградията на северно германския град. Прикрепена беше към отдела за информационно обслужване, в който се съставяха и отпечатваха няколко десетки бюлетини и две научни списания. Задачата ѝ бе да се квалифицира като редактор на технически издания.

Една майска сутрин, когато пристигна на работа, българката завари колежките си, обзети от необичайно вълнение. Вместо насядали по бюрата си, съсредоточени в работа, те се събираха на групички и възбудено си приказваха. Когато я видяха, че влиза в обширното помещение, няколко от жените се отправиха към нея.

„Утре ще е специален ден. Трябва да се подготвим. И да се понаконтим. Очакваме посещение от господин Алмена.“

„Кой е той?“ – попита недоумяваща стажантката. „Толкова важна птица ли е?“

„Да, истински важна птица! Той е милионерът, който притежава фирмата, която от години снабдява института ни с най-модерната техника. А ние купуваме само най-доброто и най-скъпото. Годишните му доставки са най-малко за стотици хиляди марки. Страшно богат е господин Алмена, но е много симпатичен. Винаги се отбива и в нашия отдел да ни посети.“

Ясно. Следващият ден в предимно дамския отдел щеше действително да бъде специален.

И така, на другата сутрин, спретната както винаги, младата българка се яви на работа. Малко преди обяд в помещението влязоха група мъже, сред които генералният директор на института и небисок мъж с елегантно черно пардесо и ефектен шал. Началничката на информационния отдел ги посрещна усмихнато и ги придружи докато групата се отправяше за поздрав към всяко едно бюро. Когато стигна до стажантката, тя любезно каза:

„А това е госпожица К. от България. При нас тя...“.

Съвсем неочаквано господин Алмена я прекъсна с възклицание:

„Госпожица К.?!“

„Да“, потвърди началничката. „Госпожица К.“.

Възрастният богаташ овладя гласа си и спокойно продължи:

„То сигурно е съвпадение. Съвпадение в името. Вероятно то е название на не едно семейство в България. Но в началото се стреснах. Защото истината е, че моята кариера, моето състояние, започна от един лекар по гърдни болести, дошъл чак от България с фамилно име К. През 1936 г., когато аз бях новак в търговията почти без средства, по някакъв начин той попадна на мене и ми възложи да му издиря най-модерния за момента рентгенов апарат в света, за да го закупи. И да му го доставя в София. Това бе сериозна поръчка с възможност за добра печалба за мен. И то първата ми поръчка! Дадох

си труд и я изпълних. Оказа се успешен финансов удар. От тогава ми провървя. Никога няма да забравя този доктор К. Но това е просто едно име. Сигурно много хора го носят.“

Тук го прекъсна госпожица К. Лекко пребледняла от възмущение тя заяви:

„Вие говорите за баща ми – доктор К. Това фамилно име се ползва само от моето семейство, възприето от дядо ми.“

Лицето на господин Алмена просия от радост. Бузите му се зачервиха. Той пристъпи към младата жена и възторжено я презърна.

„Ах, колко се радвам! Колко се радвам! Ще поздравите баща си. Той сигурно е на върха на кариерата си. Толкова предприемчив човек. Още съвсем млад да закупи най-скъпия и модерен рентген. И да дойде за това чак от Балканите.“

„Да, татко наистина е на върха като лекар. Но кариерата му бе пречупена. Той попадна в комунистически затвор. За да се сплаши чрез известното му име лекарското съсловие. Да не се осмелява да критикува червената власт.“

„Да, тъжна история, госпожице К. Известни са ми страданията на източноевропейците. Ще окажете ли честта на съпругата ми и на мен в удобен за вас уикенд да гостувате в дома ни. Тогава ще можем да разговаряме надълго и широко.“

Госпожица К. прие с удоволствие поканата. И прекара незабравими два дни в разкошната къща на семейство Алмена в луксозно предгра-

дие на Хамбург. Разговорите бяха вълнуващи и сърдечни. Домакинята я разведе с колата си по бреговете на Елба и тя видя неща, които никога нямаше да види.

За всичко преживяно и затова колко малък беше светът дъщерята написа дълго писмо на татко си до София. Не бе сигурна дали той щеше да го получи. Пощата от Западна Европа се следеше и по преценка на властите понякога се унищожаваше.

Но точно туй писмо достигна доктор К.

Дали бе плакал, докато го беше чел, дъщеря му никога не научи.

Впрочем това едва ли се бе случило. Той не беше от този вид хора. Никога не се оплакваше.

Погледнато отстрани, в случая имаше основание за плач. Като млад лекар докторът бе в състояние да си купи със собствени спестявания най-модерния рентгенов апарат, от която и да е част на света. А като възрастен – нямаше право дори да пътува на Запад.

Такива бяха времената за честните хора. Дори и в малкия свят.

Необичайна Вечеря

Ситуацията бе трудно решаема. Времето беше комунистическо, а това значеше, че човек нямаше право без позволение от властите да кани

в дома си чужденци от западни държави. Ако го стореше, провинението се вписваше в досието му. Ще рече – той попадеше в черните списъци, които рано или късно си казваха думата.

В случая разрешението трябваше да дойде от Държавна сигурност чрез директора на института, в който младата жена работеше. След известно умуване, тя реши да се престраши и да опита. Ставаше дума да покани в дома си, в който живееше с родителите си, журналист, при когото бе стажувала в Лондон като стипендиантка на ЮНЕСКО. Надеждата ѝ беше, че директорът ѝ бе твърде човечен и можеше нещо да направи. Още повече, че в момента въпросният журналист бе пристигнал в София като консултант в института.

Жената се яви в кабинета на директора и му изложи молбата си. Той не отговори веднага. Каза ѝ да дойде след пет дни. Така и стана. Съгласието бе дадено. На този и този ден вечерта г-н Клиф Клотър можеше да посети нея и родителите ѝ в апартамента им.

Майка ѝ подготви вкусна трапеза. Тамко ѝ купи по-люксови от обикновено вина – бяло и червено. Младата жена отиде до хотела, в който пребиваваше англичанинът, за да го доведе до дома си. Всичко беше в реда на нещата.

Освен поведението на родителите ѝ.

Насред вечерята двамата възрастни лекари решиха да поведат политически разговор. Или по-точно – да осведомят г-н Клотър за паци-

лата на родината им, предизвикани от наложени в нея комунистически режим. С примери и с цифри те заразпавяха колко души бяха загубили живота си от червения терор, какви беди бе донесъл той на държавата и какво представляваше същността на тоталитарната власт. На всичкото отгоре и двамата не знаеха английски, така че дъщерята превеждаше думите им. Но и тя бързо загуби всякакъв страх. Драговошно запознаваше Клиф с неща, които той не би трябвало да знае.

Англичанинът слушаше с безизразно лице. От време на време задаваше по някой въпрос. Накрая взе думата:

„Роден съм в началото на века. По време на величието на Британската империя. Захванах се със журналистика от съвсем млада възраст. И имах огромния късмет да съм съвременник на значими събития. Свидетел станах на тежки години от историята на империята. На нейното разпадане. На нейния упадък. На нейните грешки. На това, че от водеща велика сила, тя се превърна по-скоро във второстепенна. Какво повече може да иска един журналист!

Вие сте лекари, затова се вглеждате толкова в хуманитарната страна на събитията. А аз търся друго – сензация, крах, неповторимост, скандалност. Да има новини, да има битки, катастрофи. Това е хлябът за моята професия. Наградата за моя труд.“

Г-н Клотър продължи след кратко прекъсване:

„Честно да ви кажа – на нещата трябва да се погледне и от друг аспект. Каквото и да става по света, каквито и борби да се водят, каквито и успехи да се постигат, каквито и неправди да се случват, възможно е ние хората да се окажем в един момент – без значение на народност, религия, политически убеждения, – унищожени от невидим с просто око вирус, срещу който сме безсилни, независимо от цялата си мощ. Вие като medici – можете ли да отречете тази истина?“

Журналистът посегна към чашата си. Отпи голяма глътка вино. Усладило му се беше.

Домакините запазиха мълчание.

Горната половина

Когато се роди Тио няколко семейства изпаднаха в екзалтация. Радост, та радост, възбуда, щастие. Имаше защо. Тио беше рядко хубаво бебе с големи изразителни очи и безкоса главичка. Да му се не нагледаш.

Момченцето твърде скоро като че ли разбра одобрението на околните и взе да им се отблагодарява. Заглеждаше се в лицата им, надвесени над него, започна леко да им се усмихва, а след това – да се смее насреща им и да пляска с ръчички. Когато пропъзля, трудно можеха да го